

„Polskie” airgrafy z patriotycznymi rysunkami

Krzysztof Trawiński

Kontynuując temat z poprzedniego numeru naszego biuletynu [1] zatrzymam się na airgrafach z polskimi motywami patriotycznymi. Bez rozwinięcia tego wątku, temat airgrafów byłby niepełny. Sprawa jest jednak dosyć trudna, tym bardziej, że brak dokumentów wskazujących na udział polskich sił zbrojnych na Zachodzie w procederze wydawania tych walorów. Nie są to oficjalne wydawnictwa pocztowe, choć patriotyczne rysunki drukowane były na oficjalnych pocztowych formularzach przeznaczonych dla airgrafów. Uzasadnione jest zatem pytanie czy była to inicjatywa prywatna, a jeżeli tak – kto za nią stał. I tu najczęściej pojawia się nazwisko porucznika Aleksandra Stockiego, znanego z licznych, często nielegalnych poczynąń na polu filatelistyki [2].

A. Hostyński, dobrze znający brytyjskie środowisko polonijne, pisał: *...W latach 1943-45 władze brytyjskie przydzielały pewną ilość formularzy air-graphowych do użytku polskich żołnierzy. Por. Aleksander Stocki z biura polskiej poczty polowej, zapalony inspirator i twórca wydawnictw pocztowych na siłę i gdzie tylko się dało (...) spowodował zaopatrzenie części owych formularzy w ilustracje patriotyczne w drukarni miejscowej. Zapewne zrobił to za zgodą biura pocztowego, co w zasadzie nie sprzeciwiało się przepisom brytyjskim. Zaczęło się to jeszcze wcześniej, od napisów okolicznościowych z racji życzeń świątecznych na Boże Narodzenie i Nowy Rok (niejako zastępcze karty świąteczne). Zamieścił on nawet kiedyś ogłoszenie (zakamuflowane) w Dzienniku Żołnierza poszukując na własną rękę projektów takich właśnie ilustracji patriotycznych. W r. 1946 próbowano nawet usankcjonować filatelistycznie powyższe wydawnictwa – produkcji czysto prywatnej – wydając poprzez firmę filatelistyczną Smitha w Bristolu katalog pt. „7 lat poczty polskiej” (chodzi o książkę „Polish Post 7 Years War” autorstwa H. M. Smith’a – przyp. K.T.), który je w pełni wyszczególnia. Niestety, próba ta jest zbyt grubymi nićmi szyta – nie podano żadnych rozkazów, ani kto wydawał te ilustrowane air-graphy, po prostu dlatego, że takie rozkazy nie istnieją. Ostatecznie każdy mógł sobie narysować co chciał na formularzu air-graphowym, choć zasadniczo ten typ listu był przeznaczony do szybkiego i ekonomicznego przekazania korespondencji żołnierza i taka robota niezgodna z ekonomią wojenną byłaby prędzej czy później ukrócona przez władze brytyjskie (z tych samych względów nie wolno było np. wysyłać pustych kopert dla celów filatelistycznych). W konkluzji powyższe air-graphy nie są poloniami jako nie noszące żadnych znamion całostek pocztowych, a wszelkie ilustracje na nich umieszczone są pochodzenia prywatnego... [3].*

Podobnego zdania jest Marcel Koseve: *...w 1942 roku tak zwany „Inter-Allied Airgraph and Cover Exchange Club” w Edynburgu uzyskał pozwolenie na druk ilustracji okolicznościowych na formularzach. Ponieważ były one umieszczone na polu przeznaczonym do korespondencji nie naruszały przepisów pocztowych. Ilustracje miały charakter patriotyczno-propagandowy. W moim posiadaniu znajduje się okólnik Klubu rozsyłany do polskich jednostek wojskowych, który usuwa wszelkie wątpliwości, co do tego, że tworzenie air-graphów ilustrowanych, było akcją prywatną. Te ozdobne airgraphy wprowadziły w błąd autorów prawie wszystkich opracowań na ten temat. Tylko w jednym opracowaniu*

A. Hostyńskiego (...) znalazłem poprawnie naświetloną sprawę upiększania oficjalnych formularzy, ze wskazaniem na A. Stockiego [4].

We wspomnianej wcześniej książce „Polish Post 7 Years War” autorstwa H. M. Smith’a (to najprawdopodobniej pseudonim, pod którym ukrył się Aleksander Stocki), jeden z rozdziałów poświęcony jest airgrafom z polskimi motywami patriotycznymi. Rozdział ten można potraktować jako próbę skatalogowania tych wydań przez autora. Opisał on 21 airgrafów z motywami patriotycznymi, uzupełnianymi również zmodyfikowanymi wydaniami z życzeniami z okazji Bożego Narodzenia i Nowego Roku oraz Wielkanocy.

Informacje Smith’a o polskich airgrafach patriotycznych zamieściłem w załączonej tabeli, uzupełniając ją dostępnymi reprodukcjami rysunków. Wymieniam je za wspomnianą publikacją, z pewną ostrożnością co do wiarygodności danych, szczególnie jeśli idzie o nakłady, ale nie tylko. Z całą pewnością nie jest to kompletny rejestr polskich airgrafów patriotycznych. Znane są bowiem walory, których brak w tym wykazie, chociażby airgrafu pokazanego na piątej ilustracji na str. 52 w biuletynie TEMATICA nr 10 lub reprodukowanych w „Filateliście” nr 4/2006.

Dziękuję Marianowi Wawrzynowskiemu za udostępnienie skanów rozdziału o airgrafach z książki „Polish Post 7 Years War”.

Literatura:

- [1] K. Trawiński, O airgrafach raz jeszcze, TEMATICA nr 31/2021, str. 14-19.
- [2] M. Wawrzynowski, Porucznik Aleksander Stocki i jego „dzieła”, Filatelista nr 1-3/2020.
- [3] A. Hostyński, list do redakcji nt. poloniców, Filatelista nr 5(224)/1965,
- [4] M. Koseve, „Airgraph Forms” – jako całośćka Polskich Sił Zbrojnych, Filatelista nr 16/1985.

Zestawienie ilustracji z polskimi motywami patriotycznymi na formularzach airgrafów.

	
<p>1. Czwarta rocznica bitwy o Narwik (dwaj żołnierze na tle konturu mapy Norwegii). (nakład 250 egz.)</p>	<p>2. Wydanie upamiętniające Powstanie Warszawskie (mężczyzna z karabinem na Placu Zamkowym). (nakład 300 egz.)</p>

3. Monte Cassino (klasztor i zniszczone drzewa).
(brak danych)

4. Monte Cassino (flaga polska i brytyjska).
(nakład 300 egz.)

5. Odznaki polskich formacji wojskowych na tle polskiej flagi, napis: WALCZYMY DALEJ!
(nakład 250 egz.)

6. Piąta rocznica wybuchu wojny (przestrzelona polska flaga, nuty hymnu, znak zwycięstwa).
(nakład 250 egz.)

7. Odznaka dowództwa polskich jednostek w Wlk. Brytanii, ozdoby, orzeł, życzenia bożonarodzeniowe oraz noworoczne.
(nakład 200 / 100 egz.)

8. Zmodyfikowany nr 7, z okazji świąt wielkanocnych.
(nakład 300 egz.)

9. Odznaka Kwatery Głównej 1. i 2. Korpusu oraz syrenka i orzeł. *(nakład 250 egz.)*

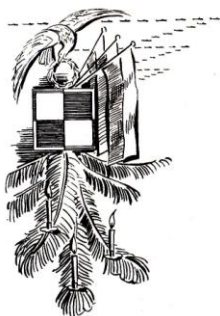
10. Jak nr 9; dodatkowo życzenia bożonarodzeniowe oraz noworoczne. *(nakład 650 egz.)*

10a. Jak nr 10; dodatkowo życzenia bożonarodzeniowe oraz noworoczne dwujęzyczne (polsko-angielskie). *(nakład 100 egz.)*

11. Zmodyfikowany nr 9; życzenia wielkanocne dwujęzyczne (polsko-angielskie). *(nakład 300 egz.)*

12. Odznaka Polskich Sił Powietrznych na tle flag, gałązki choinki, (także życzenia bożonarodzeniowe oraz noworoczne). *(nakład 400 / 100 egz.)*

13. Zmodyfikowany nr 12, życzenia wielkanocne dwujęzyczne (polsko-angielskie). *(nakład 300 egz.)*

	
<p>14. Odznaka Polskiej Sekcji Geograficznej Sztabu Generalnego (Polish GSGS). (nakład 200 egz.)</p>	<p>14 a, b. Jak nr 14, dodatkowo polsko-angielskie życzenia a) bożonarodzeniowe oraz noworoczne lub b) wielkanocne. (nakład 100 / 300 egz.)</p>

	
<p>15. Desant spadochronowy oraz odznaka 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej (orzeł z podniesionymi skrzydłami). (nakład 250 egz.)</p>	

◆◆◆